

ศิลปะ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ม.๔

 IMAC EDUCATION

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

ศิลปะ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

จิรพันธ์ สมประสงค์

ผู้ตรวจ

ผศ. รสริณ สุทองหล่อ

จิรวัฒน์ โคตรสมบัติ

ผศ. ดร. ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช

บรรณาธิการ

ผศ. ดร. ผดุง พรหมมูล

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

ศิลปะ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

จิรพันธ์ สมประสงค์.

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4.-กรุงเทพฯ :
แม็คเอดดูเคชั่น, 2564.

352 หน้า.

1. ศิลปะ--การศึกษาและการสอน (มัธยมศึกษา). I. ชื่อเรื่อง.

707

ISBN 978-616-845-226-9

สงวนลิขสิทธิ์ : มกราคม ๒๕๖๔

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย ห้ามลอกเลียน ไม่ว่าจะเป็น
ส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับอนุญาต
เป็นลายลักษณ์อักษร

จัดทำโดย

MA IMACEDUCATION

ส่งชานฉิตสิ่งจ่าย ไปรษณีย์ลาดพร้าว

ในนาม บริษัท แม็คเอดดูเคชั่น จำกัด

เลขที่ ๙/๙๙ อาคารแม็ค ซอยลาดพร้าว ๓๘ ถนนลาดพร้าว

แขวงจันทระเกษม เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

๐-๒๙๓๘-๒๐๒๒-๗ โทรสาร ๐-๒๙๓๘-๒๐๒๘

www.MACeducation.com

พิมพ์ที่ : บริษัท พี.เอ็น.เค แอนด์ สกายพรีนติ้งส์ จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ศิลปะ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เล่มนี้ เป็นหนังสือเรียนที่ได้ผ่านการปรับปรุงพัฒนาด้วยวิสัยทัศน์ของผู้เรียบเรียง โดยมุ่งให้หนังสือศิลปะนี้ทันยุคสมัยและทันเหตุการณ์ในการดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ ของกระทรวงศึกษาธิการ

ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้ดำเนินการใช้มาจนครบรอบ ๖ ปีแล้ว และผลจากได้มีการศึกษาวิจัยและติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรเป็นระยะๆ มาอย่างต่อเนื่องในหลายรูปแบบ เช่น ในการจัดประชุมโต๊ะกลางของผู้เชี่ยวชาญเพื่อวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ และการจัดประชุมปรึกษาหารือแบบ Focus Group อีก ๕ จุดทั่วประเทศ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๔๗ และการจัดสัมมนาแบบ Online ผ่านทางเว็บไซต์ของกระทรวงศึกษาธิการ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ตลอดจนการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรจากโรงเรียนนำร่องต่างๆ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๔๗ พบว่า หลักสูตร/มาตรฐานและสาระการเรียนรู้ที่ผ่านมายังมีประเด็นปัญหาซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาระการเรียนรู้ขาดความชัดเจน ข้ำซ้อน จึงนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้ยาก ดังนั้นคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิในการพัฒนาหลักสูตรจึงได้มาร่วมกันดำเนินการปรับมาตรฐานและผลการเรียนรู้รายปีรายภาค ให้เป็นมาตรฐานการเรียนรู้

ผลจากการปรับหลักสูตรแกนกลางใหม่ไปเป็นมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ช่วงชั้นครั้งนี้ทางบริษัท แม็กเอ็ดดูเคชั่น จำกัด เข้าใจสถานการณ์ดี จึงได้ให้มีการดำเนินการปรับปรุงหนังสือเรียนของสาระการเรียนรู้ศิลปะใหม่ทั้งหมด (ตลอดแนว ๑๒ ปี) ให้ตรงและสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดใหม่ ได้แก่ การทบทวนปรับปรุงหน่วยการเรียนรู้ใหม่ การปรับสาระการเรียนรู้ประจำหน่วยใหม่ให้ตรงกับสาระการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนด การเพิ่มเติมเนื้อหาสาระที่ขาดและตรวจสอบเน้นผลให้สะท้อนถึงมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะให้ตรงประเด็น และให้เห็นถึงความแตกต่างในเนื้อหาสาระระหว่างช่วงชั้นและชั้นปี ไม่ให้มีการเรียนซ้ำซ้อนกัน และดูแลถึงความยากง่ายให้เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของผู้เรียน ทั้งนี้โดยยึดถือตามมาตรฐานช่วงชั้นที่กำหนดไว้ทุกประการ

จิรพันธ์ สมประสงค์

หนังสือเรียน ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ตรงตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ดังนี้

สาระการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้
สาระที่ ๑ ทักษะศิลป์	ศ ๑.๑ สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อกงานศิลปะ อย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
	ศ ๑.๒ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล
สาระที่ ๒ ดนตรี	ศ ๒.๑ เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
	ศ ๒.๒ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล
สาระที่ ๓ นาฏศิลป์	ศ ๓.๑ เข้าใจและแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
	ศ ๓.๒ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

คำชี้แจง

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ศิลปะ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ชุดนี้ บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด ได้จัดทำและพัฒนาขึ้นใหม่ตรงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ การจัดทำและพัฒนาหนังสือเรียนแม็คครั้งนี้ นอกจากการจัดเนื้อหาให้ตรงกับสาระแกนกลางและตัวชี้วัดช่วงชั้นที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดแล้ว บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยมาดำเนินการพัฒนาหนังสือเรียนชุดนี้ ดังนี้

๑. จัดทำสาระการเรียนรู้ให้ตรงตามตัวชี้วัดช่วงชั้นและครอบคลุมมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร ทุมาตรฐานที่หลักสูตรแกนกลางกำหนดให้เรียนในแต่ละปี

๒. จัดให้มีกิจกรรมเพื่อฝึกกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จนบรรลุตามมาตรฐาน การเรียนรู้และตัวชี้วัดช่วงชั้นของหลักสูตร ซึ่งสามารถศึกษารายละเอียดได้จากแผนการจัดการเรียนรู้ ที่บริษัท ได้จัดทำขึ้นตามแนวทางการวางแผนแบบมองย้อนกลับ (Backward Design) ทั้งนี้ผู้สอน ควรชี้แจงและให้คำแนะนำเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนปฏิบัติได้จริง

๓. เพื่อสนองนโยบายในการพัฒนาประเทศ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนโยบาย ให้มีการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาทุกระดับ ได้มีการเพิ่มเติมเนื้อหาและ กิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบภาระงานที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ โดยแทรกไว้ในกิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจบางหน่วยที่มีเนื้อหาสอดคล้อง โดยใช้ ตราสัญลักษณ์โครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ กำกับไว้ เพื่อเป็นจุดสังเกตสำหรับครูผู้สอนจะได้แนะนำผู้เรียน และครูควรเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม ทั้งนี้ควรเน้นการเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติจริง ในชีวิตประจำวัน

๔. จัดทำเนื้อหาเพิ่มเติมนอกเหนือจากหนังสือเรียนเล่มนี้ จากฐานข้อมูลที่บริษัทได้พัฒนาขึ้นใหม่ เรียกว่า MAC e-knowledge ผู้สอนและผู้เรียนที่มีความสนใจจะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม สามารถหาข้อมูลได้ที่ www.MACeducation.com/e-knowledge หรือเชื่อมต่อกับ Website ของบริษัท คือ www.MACeducation.com ซึ่งมีฐานข้อมูลที่ท่านสามารถ Download มาศึกษาได้ทันที

บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความไว้วางใจเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ ของบริษัทด้วยดีเสมอมา จึงขอตั้งปณิธานว่า จะสร้างสรรค์สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและเกิดประโยชน์ สูงสุดต่อวงการศึกษาดังต่อไป

สารบัญ

ทัศนศิลป์

หน้า

๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ รับรู้งานศิลปะ

๒

ตรงตามมาตรฐาน ศ ๑.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓, ๔, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐ และ ศ ๑.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓

- ๑.๑ การจัดวางองค์ประกอบศิลป์และทัศนธาตุ ๓
 - คำถามตรวจสอบความเข้าใจ ๘๒
- ๑.๒ หลักการออกแบบเบื้องต้น ๘๔
 - คำถามตรวจสอบความเข้าใจ ๘๕
- ๑.๓ อิทธิพล รูปแบบ ยุคสมัยในประวัติศาสตร์ศิลปะไทย-สากล ๘๖
 - คำถามตรวจสอบความเข้าใจ ๑๐๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ การออกแบบสร้างสรรค์ศิลปะ

๑๑๐

ตรงตามมาตรฐาน ศ ๑.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘ และ ศ ๑.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓

- ๒.๑ การออกแบบตัวอักษร ๑๑๑
 - คำถามตรวจสอบความเข้าใจ ๑๑๕
- ๒.๒ การออกแบบสัญลักษณ์ ๑๒๐
 - คำถามตรวจสอบความเข้าใจ ๑๒๔
- ๒.๓ การออกแบบแผ่นภาพโปสเตอร์ ๑๒๕
 - คำถามตรวจสอบความเข้าใจ ๑๒๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ ศิลปะนิยม

๑๒๕

ตรงตามมาตรฐาน ศ ๑.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๒, ๗, ๘ และ ศ ๑.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓

- ๓.๑ ความงามและการรับรู้คุณค่าในศิลปะ ๑๓๐
 - คำถามตรวจสอบความเข้าใจ ๑๓๘

๓.๒ การวิจารณ์งานศิลปะ

๑๓๕

- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ

๑๔๕

ดนตรี

๑๕๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ รอบรู้ทางดนตรี

๑๕๑

ตรงตามมาตรฐาน ศ ๒.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓, ๕, ๗, ๘ และ ศ ๒.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๓, ๔, ๕

๔.๑ ความสำคัญของดนตรี

๑๕๒

- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ

๑๕๖

๔.๒ ยุคสมัยดนตรีไทย

๑๕๗

- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ

๑๗๓

๔.๓ ประเภทของเพลงไทยและการประสมวงดนตรี

๑๗๔

- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ

๑๗๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ สร้างสรรค์ทางดนตรี

๑๗๕

ตรงตามมาตรฐาน ศ ๒.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘ และ ศ ๒.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๓, ๔, ๕

๕.๑ การขับร้องเพลงประเภทต่างๆ

๑๘๐

- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ

๑๘๘

๕.๒ การขับร้องประสานเสียง

๑๘๙

- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ

๑๙๕

๕.๓ การปฏิบัติเครื่องดนตรีสากลง่ายๆ

๒๐๐

- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ

๒๑๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖ รักษาคนตรี

๒๑๓

ตรงตามมาตรฐาน ศ ๒.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘ และ ศ ๒.๒
ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕

๖.๑ ประวัติศาสตร์คีตศิลป์ไทยและสากล

๒๑๘

๖.๒ อรรถรสในการรับรู้ดนตรีไทย

๒๒๕

- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ

๒๒๘

๖.๓ การใช้และดูแลรักษาเครื่องดนตรีไทย

๒๒๙

- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ

๒๓๔

นาฏศิลป์

๒๓๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗ รอบรู้เรื่องนาฏศิลป์และการแสดง

๒๓๖

ตรงตามมาตรฐาน ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๓, ๔, ๖ และ ศ ๓.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๓, ๔

๗.๑ ประวัติความเป็นมาของนาฏศิลป์ โขน ละคร รำ

ระบำ และการละเล่นพื้นเมือง

๒๓๗

- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ

๒๔๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘ นาฏศิลป์สร้างสรรค์

๒๕๐

ตรงตามมาตรฐาน ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖ และ ศ ๓.๒
ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๓, ๔

๘.๑ การประดิษฐ์ทำรำประกอบเพลงประเภทต่างๆ

๒๕๑

- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ

๒๕๙

๘.๒ การรำนมาตรฐานตามรูปแบบ “รำแม่บท”

๒๘๑

- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ

๒๙๐

	หน้า
๘.๓ การจัดการแสดงละคร	๒๕๑
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๓๐๘
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ สุนทรียภาพทางนาฏศิลป์	๓๐๕
ตรงตามมาตรฐาน ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๓, ๔, ๕, ๗, ๘ และ ศ ๓.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓, ๔	
๕.๑ ชุดการแสดงในวันสำคัญของโรงเรียน	๓๑๐
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๓๑๑
๕.๒ บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์และการแสดงละครของไทย	๓๑๒
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๓๒๐
๕.๓ การประเมินคุณภาพของการแสดง	๓๒๑
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๓๒๒
๕.๔ ความสวยงามของนาฏศิลป์ไทย	๓๒๔
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๓๒๗
๕.๕ การชมนาฏศิลป์อย่างมีคุณค่า	๓๒๘
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๓๓๑
บรรณานุกรม	๓๓๒
ภาคผนวก	๓๓๔
ดัชนี	๓๔๑

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ทัศนศิลป์

รับรู้งานศิลปะ

๑.๓ อธิพิพล รูปแบบ ยุคสมัยในประวัติศาสตร์ศิลปะไทย-สากล

(มฐ. ศ ๑.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๓, ๘ และ ศ ๑.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๒, ๓)

รับรู้งานศิลปะ

๑.๒ หลักการออกแบบ

เบื้องต้น

(มฐ. ศ ๑.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๕, ๖, ๗ และ ศ ๑.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓)

๑.๑ การจัดวางองค์ประกอบศิลป์และทัศนธาตุ

(มฐ. ศ ๑.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓, ๔, ๗, ๘, ๑๐ และ ศ ๑.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓)

จุดประสงค์การเรียนรู้ประจำหน่วย

๑. อธิบายเรื่องเทคนิค วิธีการ ทัศนธาตุ และการจัดวางองค์ประกอบศิลป์ได้ (มฐ. ศ ๑.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓, ๔ และ ศ ๑.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒)
๒. ปฏิบัติงานการจัดองค์ประกอบศิลป์ตามหลักการปฏิบัติงานศิลป์ได้ (มฐ. ศ ๑.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๓, ๔, ๗, ๑๐ และ ศ ๑.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒)
๓. บอกคุณค่าของการทำงานศิลป์ได้ (มฐ. ศ ๑.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๒, ๗ และ ศ ๑.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๒, ๓)
๔. อธิบายความหมาย หลักการ องค์ประกอบและประเภทของการออกแบบได้ (มฐ. ศ ๑.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๕, ๖ และ ศ ๑.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒)
๕. วางแผนปฏิบัติงานการออกแบบได้ตามความถนัดและสนใจ (มฐ. ศ ๑.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๕, ๖ และ ศ ๑.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒)
๖. แสดงความคิดเห็นในเรื่องการออกแบบได้ตามวุฒิภาวะ (มฐ. ศ ๑.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๕, ๖, ๗ และ ศ ๑.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๓)
๗. อธิบายรูปแบบยุคสมัยของศิลปะทั้งของไทยและสากลได้ (มฐ. ศ ๑.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๓, ๘ และ ศ ๑.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๒, ๓)

๑.๑ การจัดวางองค์ประกอบศิลป์ และทัศนธาตุ

องค์ประกอบศิลป์เป็นวิชาพื้นฐานสำคัญวิชาหนึ่งในการเรียนศิลปะ และองค์ประกอบศิลป์ยังเป็นโครงสร้างแกนหลักที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรคงานศิลปะทุกประเภท สำหรับผู้ที่เริ่มศึกษาศิลปะตั้งแต่เบื้องต้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ส่วนประกอบของศิลปะ (Elements of Art) และหลักการขององค์ประกอบศิลป์ (Principles of Composition) เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถนำไปใช้เป็นหลักการสร้างงานทัศนศิลป์หรือออกแบบสร้างสรรค์โดยจัดวางส่วนประกอบของศิลปะต่างๆ ลงในงานศิลปะนั้นๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

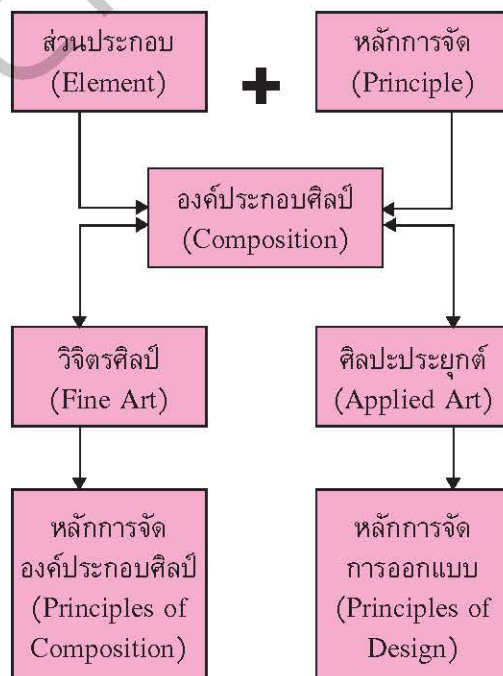
หลักขององค์ประกอบศิลป์เป็นหลักเกณฑ์ที่สามารถยืดหยุ่นได้ไม่ได้กำหนดให้เป็นหลักเกณฑ์ตายตัว การจัดวางระเบียบในงานศิลปะก็เช่นกัน สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามเหตุผล เพราะการสร้างสรรคงานศิลปะเป็นกระบวนการแก้ปัญหาทางด้านความงามของศิลปะแต่ละสาขาโดยตรง

ความหมายขององค์ประกอบศิลป์

Composition มาจากภาษาละตินว่า Composition หมายถึง การจัดวาง = Post เข้าด้วยกัน = Comp ในทางศิลปะ Composition แปลว่า องค์ประกอบศิลป์

ผังลำดับการเกิดองค์ประกอบศิลป์

การเกิดองค์ประกอบศิลป์

องค์ประกอบศิลป์เกิดจากการนำเอาทัศนธาตุ (Elements of Art) หรือส่วนประกอบศิลปะ ได้แก่ จุด เส้น สี แสงเงา ขนาดสัดส่วน รูปร่าง รูปทรง และลักษณะพื้นผิวมาสร้างสรรค์จัดวางโดยใช้หลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ (Principles of Composition) ได้แก่ เอกภาพ ความสมดุล จุดสนใจ ความขัดแย้ง ความกลมกลืน มาจัดวาง จึงเกิดเป็นผลงานศิลปะองค์ประกอบศิลป์ (Composition) โดยเฉพาะในงานศิลปะสาขาจิตรศิลป์ (Fine Art) จะเรียกรวมว่าหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ ส่วนในศิลปะสาขาศิลปะประยุกต์ (Applied Art) จะเน้นเรื่องการออกแบบต่างๆ จึงเรียกว่า หลักการจัดการออกแบบ (Principles of Design)

ความสำคัญขององค์ประกอบศิลป์

องค์ประกอบศิลป์จัดเป็นวิชาที่มีความสำคัญมากสำหรับผู้ที่จะสร้างสรรค์งานศิลปะ ถ้าขาดความรู้ความเข้าใจในวิชานี้แล้ว ผลงานที่จะสร้างขึ้นมาก็ยากที่จะประสบผลสำเร็จได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานศิลปะสมัยใหม่ที่มีการแสดงเฉพาะเส้น สี แสง เงา น้ำหนัก พื้นผิว จังหวะ และบริเวณว่าง มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำหลักการขององค์ประกอบศิลป์มาใช้

หลักการจัดองค์ประกอบศิลป์มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับงานทัศนศิลป์ ทั้งประเภทจิตรศิลป์ และงานศิลปะประยุกต์ทุกสาขา การจัดภาพหรือการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ให้เกิดคุณค่าและความงามนั้น การจัดองค์ประกอบศิลป์จึงมีบทบาทสำคัญมากที่สุด

ทัศนธาตุ (Elements of Art)

จุด

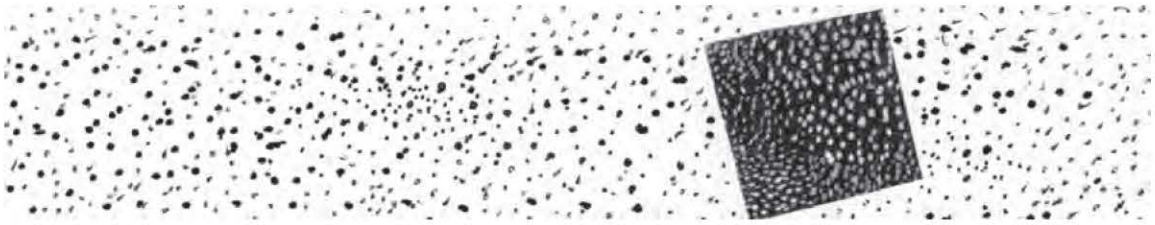
จุด (Point) เป็นส่วนประกอบสำคัญของการสร้างสรรค์งานศิลปะเพราะจุดเป็นต้นกำเนิดของส่วนประกอบของงานศิลปะ เช่น เส้น พื้นผิว รูปร่าง รูปทรง

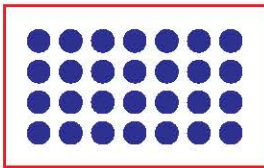
ภาพจุดของผีเสื้อ

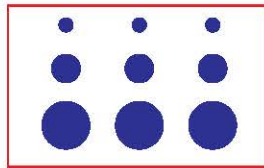
ภาพจุดของเสือ

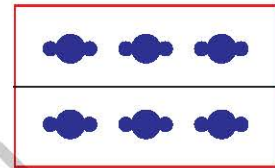
ภาพจุดที่มนุษย์สร้างขึ้น

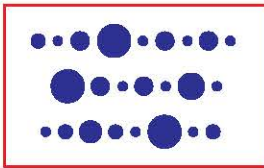
การจัดจุดขนาดเดียวกันให้เรียงซ้ำกัน

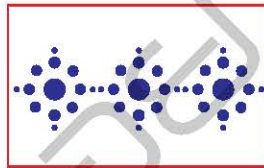
การจัดจุดขนาดต่างกันให้เรียงซ้ำกัน

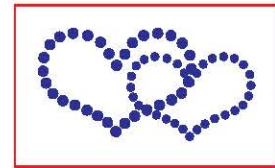
การจัดจุดให้เกิดจังหวะต่อเนื่อง

การจัดจุดให้เกิดการสลับ

การจัดจุดให้เกิดลวดลาย

การจัดจุดให้เกิดรูปร่าง

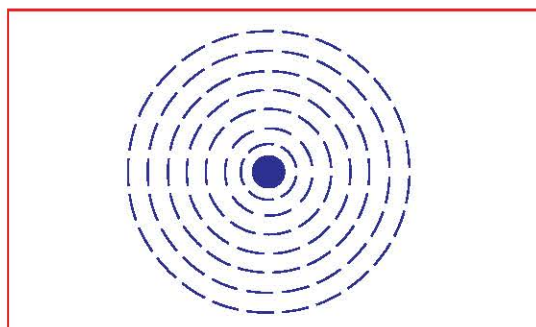
จุดมีมิติในตัวที่เล็กมากและไม่สามารถแสดงความกว้าง ความยาว ความลึก ให้เห็นได้ ดังนั้น จุดจึงเป็นเพียงร่องรอยของรูปลักษณะกลมที่ปรากฏให้เห็นเท่านั้น จุดสามารถเกิดขึ้นได้ ๒ ลักษณะ คือ

๑) จุดเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น จุดในลายของผีเสื้อ แมลงต่างๆ เปลือกหอย ฟีช ไบไม้ ผลไม้ เปลือกไม้

๒) จุดเกิดจากมนุษย์สร้างขึ้น เช่น การกด การจิ้ม การกระแทกลงบนพื้นโดยอาศัยวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เช่น ปากกา ดินสอ พู่กัน กิ่งไม้ และของปลายแหลมทุกชนิด

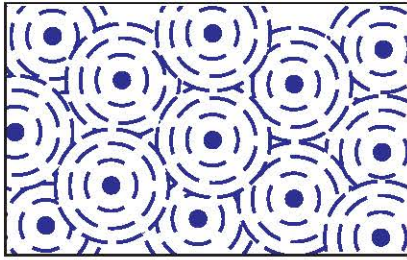
ในการทำงานจิตรกรรม จุดจะให้พลังในการเคลื่อนไหวและปรากฏให้เห็นชัดเจนมาก การปรากฏจุดบนพื้นระนาบเพียงจุดเดียว พลังในการเคลื่อนไหวจะมีน้อย

ภาพจุดบนพื้นที่ราบเพียงจุดเดียว

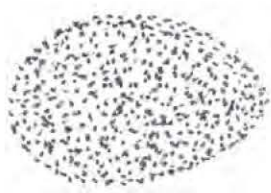

แต่เมื่อมีจุดเป็นจำนวนมากปรากฏขึ้น พลังในการเคลื่อนไหวก็จะมีเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

ภาพจุดบนพื้นที่ราบหลายๆ จุด

แต่อย่างไรก็ตาม จุดเพียงจุดเดียวบนพื้นที่ราบก็มีความหมาย สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้ ซึ่งการเกาะกลุ่มของจุดนี้สามารถก่อให้เกิดเป็นรูปร่างด้วยจินตนาการได้ และขณะเดียวกันถ้าการเกาะกลุ่มของจุดที่มีขนาดไม่เท่ากันและมีจำนวนมากๆ ก็สามารถทำให้เกิดเป็นรูปทรงขึ้นได้

ภาพจุดที่เกาะกลุ่ม

ภาพจุดที่มีขนาดไม่เท่ากัน

✿ เส้น

เส้น (Line) หมายถึง รอยขีดเขียนด้วยวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่สร้างให้ปรากฏบนพื้นระนาบ หรือการนำจุดมาเรียงต่อกันเป็นจำนวนมาก เส้นเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของงานศิลปะ เส้นจะปรากฏให้เห็นในงานจิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปะการพิมพ์ และผลงานทัศนศิลป์สาขาต่างๆ แม้กระทั่งศิลปะในสมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน

เส้นบนภาชนะดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์
บ้านเชียง จ.อุดรธานี

ภาพเส้นเขียนสีบนผนังถ้ำสมัยก่อนประวัติศาสตร์
เขาปลาร้า จ.อุทัยธานี

ประเทศทางตะวันออกในอดีต ได้แก่ ประเทศจีน ไทย ญี่ปุ่น และอินเดีย ได้ใช้เส้นเป็นหัวใจสำคัญของงานศิลปะ โดยนำเส้นโค้งในลักษณะต่างๆ มาสร้างสรรค์เป็นรูปร่าง รูปทรง และเนื้อหาต่างๆ ได้อย่างประณีต อ่อนหวาน นุ่มนวลและงดงาม ความหนา-บางของเส้นสามารถสร้างอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ได้

รูปลักษณะของเส้นจะมีปฏิกิริยาโต้ตอบกับสายตาของมนุษย์ให้เคลื่อนที่ไปตามส่วนต่างๆ ของเส้น เรา จะเห็นเส้นในท่าทางของคนเดินรำ รูปทรงของสัตว์ วัตถุและธรรมชาติที่แตกต่างกัน รูปลักษณะของเส้นเหล่านี้ สามารถทำให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้น สงบ ราบเรียบ นุ่มนวล ร่าเริง เคร่งขรึม อ่อนหวาน และประณีต

ลักษณะของเส้นทำให้เกิดอารมณ์ต่างๆ ได้

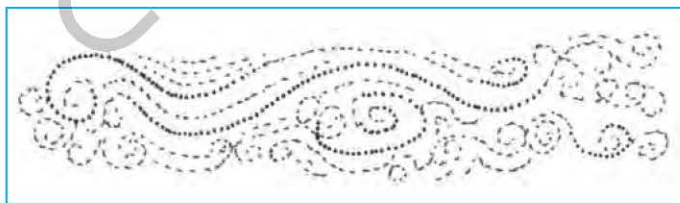
มิติของเส้นทางด้านความยาวจะมองเห็นได้ชัดเจนมาก สำหรับความกว้างจะปรากฏให้เห็นน้อยมาก ขนาด ความหนาของเส้นต้องมีความสัมพันธ์กับความยาวถึงจะเรียกว่า เส้น แต่ถ้าเส้นมีความหนาและมีความยาวเพียง เล็กน้อย จะเกิดเป็นรูปร่างแทน

เส้น

รูปร่าง

นิยามของเส้น

๑. ทางเรขาคณิต เส้นเกิดจากจุดจำนวนมากมายันับไม่ถ้วน

เส้นเกิดจากจุดจำนวนมาก

๒. ทางศิลปะ เส้นเกิดจากการเคลื่อนที่ของจุด (Moving Dot) จำนวนมากไปในทิศทางที่กำหนด หรือเกิดจากการขูด ขีด ลาก ถู ระบาย ด้วยเครื่องมือชนิดต่างๆ เช่น ดินสอ พู่กัน ปากกา ของแหลมทุกชนิด

เส้นเกิดจากการเคลื่อนที่ของจุดหรือการขูด ขีด ลาก ถู

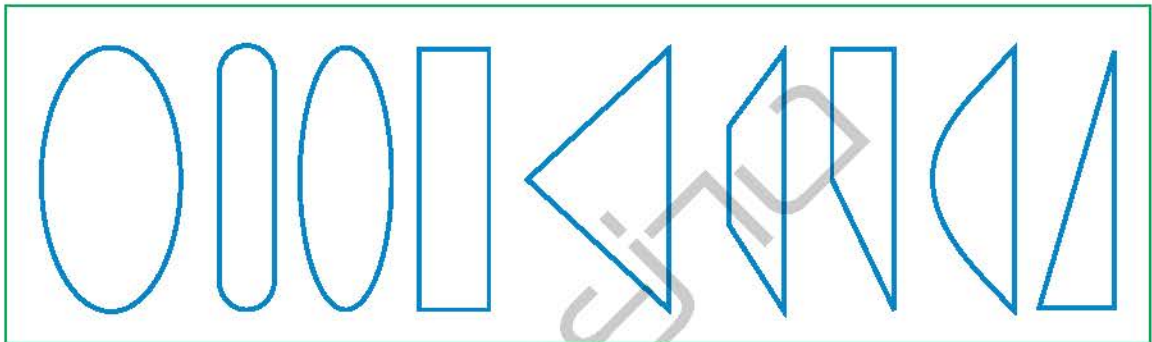

เส้นพื้นฐานมี ๒ ลักษณะ คือ เส้นตรงและเส้นโค้ง เส้นทั้ง ๒ ลักษณะนี้สามารถสร้างเป็นเส้นลักษณะอื่นๆ ได้อีกหลายลักษณะ เช่น เส้นพื้นปลา (ซิกแซก) เกิดจากเส้นตรง เส้นคลื่นเกิดจากเส้นโค้ง

รูปแบบของเส้น

รูปแบบของเส้น มี ๒ ลักษณะ คือ

๑. **เส้นแบบเรขาคณิต (Geometrical Line)** หมายถึง เส้นที่เขียนด้วยอุปกรณ์ต่างๆ ได้แก่ ไม้บรรทัด วงเวียน ไม้ฉากสามเหลี่ยม ไม้ทึบ (T-square) และเครื่องมือต่างๆ โดยจะได้เส้นในลักษณะที่แน่นอนตายตัว คือ กลม ตรง โค้ง เส้นในลักษณะนี้จะให้ความรู้สึกมั่นคง แข็งแรง กระต้าง ไม่อิสระ

เส้นแบบเรขาคณิต

๒. **เส้นแบบลายมือ (Calligraphic Line)** หมายถึง เส้นที่ขีด เขียน ดัด เส้นลักษณะนี้จะมีลักษณะส่วนตัว ไม่เป็นระเบียบอย่างเส้นเรขาคณิต ซึ่งอาจจะอ่อน แข็ง นุ่มนวล กระต้าง เคลื่อนไหว ทื่อ สั้นไหล หนา บาง พรวนัว คมชัด ด้วยการวาดและระบาย

“ช่อกนก”
โดย อังคาร กัลยาณพงศ์

จิตรกรรมสีน้ำมันชื่อ “ม้า”
โดย ถวัลย์ ดัชนี

ชนิดของเส้น

ชนิดของเส้น มีดังนี้

๑. **เส้นแท้จริง (Actual Line)** หมายถึง เส้นที่แสดงความคมชัด เข้ม ในงานศิลปะแม้จะมีความหนา-บางอยู่ในตัว โดยแสดงบุคลิกของเส้นในลักษณะต่างๆ เช่น ตรง โค้ง ชิกแซก โค้งไปโค้งมา หรือประกอบกันขึ้นเป็นรูปร่างและรูปทรง

เส้นแท้จริง ประกอบเป็นรูปร่าง รูปทรงคน สัตว์
ที่เขากันทรังม จ.นครราชสีมา (ศิลปะก่อนประวัติศาสตร์)

เส้นแท้จริง ชื่อ “ผู้หญิงร้องไห้”
โดย ปิกัสโซ

๒. **เส้นโดยนัย (Implied Line)** หมายถึง เส้นที่ขาดหายไปบางส่วน หรือหลายๆ ส่วนของเส้นแท้จริง แต่ผู้ดูสามารถรับรู้ได้ด้วยการมองรูป

เส้นโดยนัย

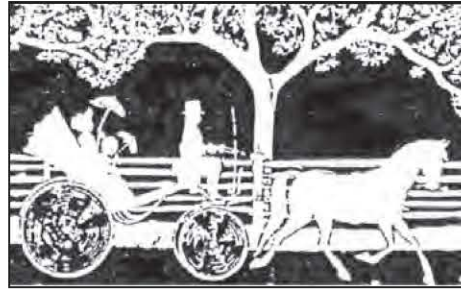

“ศีรษะของแม่พระ” โดย คา วินชี

๓. เส้นที่เกิดจากขอบ (Line Formed by Edges) หมายถึง เส้นที่เป็นส่วนขอบรอบนอกของวัตถุ หรือบริเวณ ว่าง

ก

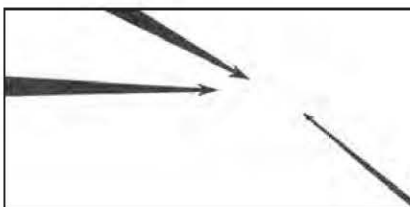
ข

ก-ข ภาพเส้นที่เกิดจากขอบ

๔. เส้นไม่มีตัวตน (Psychic Line) หมายถึง เส้นที่เกิดจากความรู้สึกหรือจินตนาการ เมื่อได้เห็นภาพ แล้วเกิดความคิดเชื่อมโยงเป็นเส้นสมมติ แต่ความจริงไม่มีเส้น

ก

ข

ลักษณะภาพและเส้นสมมติ
ที่เกิดจากความรู้สึกเมื่อได้เห็นภาพ

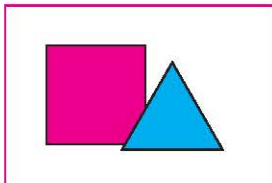
"The Madonna with the Long Neck"
โดย ปาร์มีจานีโน เทคนิคสีน้ำมัน

จากผลงานจิตรกรรมของปาร์มีจานีโน ถ้าสังเกตสายตาสายตาของบุคคลต่าง ๆ ในภาพจะเห็นว่าแม่มองลูก ลูกมองลูกเด็กหนุ่ม ส่วนเด็กหนุ่มมองแม่ ซึ่งมีลักษณะโยงกันเป็นสามเหลี่ยม เป็นการใช้เส้นโดยการโยงด้วยความรู้สึก มิได้เกิดจากการลากเส้นจริงเรียกว่า เส้นไม่มีตัวตน

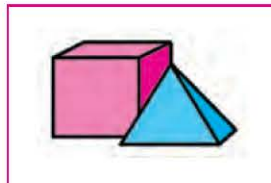
หน้าที่ของเส้น

หน้าที่ของเส้น มีดังนี้

๑. กำหนดส่วนขอบรอบนอกของรูปร่าง
ทำให้เกิดพื้นที่

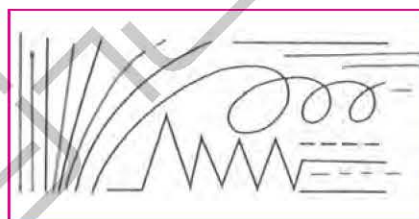
๒. กำหนดส่วนของรูปทรงทำให้เกิด
ปริมาตร

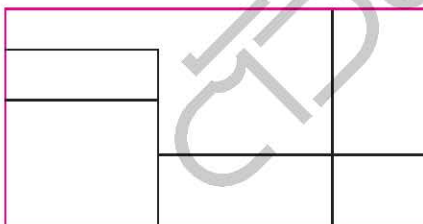
๓. ทำให้เกิดขอบเขตของบริเวณว่าง

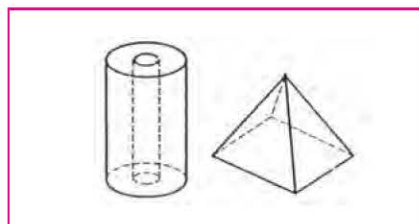
๔. ทำให้เกิดอารมณ์และความรู้สึก

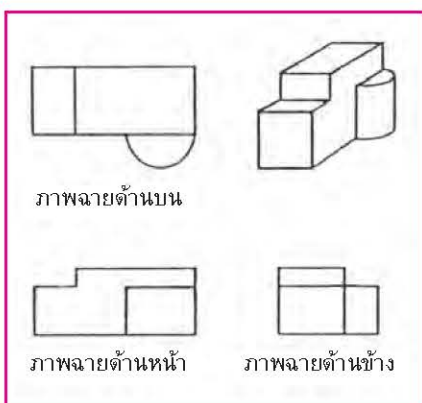
๕. แบ่งที่ว่างของภาพออกเป็นส่วนใหญ่

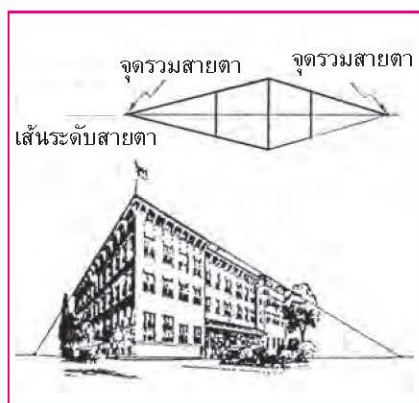
๖. เส้นประแสดงส่วนที่มองไม่เห็นให้ปรากฏ

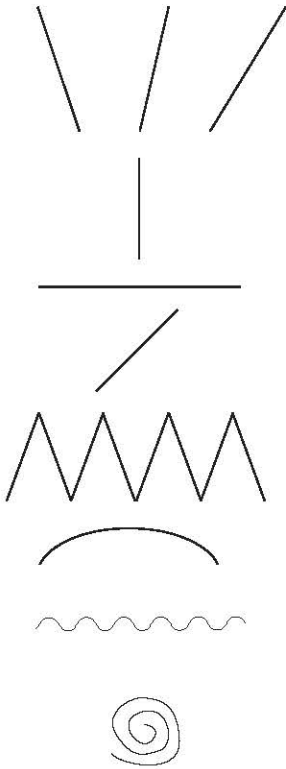
๗. กำหนดขอบเขตของภาพในงานเขียน
แบบ

๘. ทำให้เกิดจุดรวมสายตาหรือทัศนียภาพ

ความรู้สึกที่รับรู้จากการสัมผัสลักษณะของเส้น

๑. เส้นตรง (Straight Line) หมายถึง เส้นตรงในทิศทางใดทิศทางหนึ่งให้ความรู้สึกแข็งแรง แน่นอน ถูกต้อง รุนแรง เข้ม หรือเด็ดเดี่ยว แต่ถ้าอยู่ในลักษณะเส้นเฉียงจะให้ความรู้สึกในลักษณะเอนเอียง
๒. เส้นตั้ง (Vertical Line) ให้ความรู้สึกมั่นคง แข็งแรง สูง สง่า พุ่งขึ้น รุ่งเรือง จริ่งจังหรือเคร่งขรึม
๓. เส้นนอนราบ (Horizontal Line) ให้ความรู้สึกกว้าง เจียบ สงบ พักผ่อน นิ่ง เงย
๔. เส้นเฉียง (Diagonal Line) ให้ความรู้สึกไม่มั่นคง ไม่แน่นอน เคลื่อนไหวรวดเร็ว
๕. เส้นซิกแซก (Zigzag Line) ให้ความรู้สึกรุนแรง กระแทกเป็นห่วงๆ ตื่นเต้น สับสน วุ่นวาย ไม่แน่นอน ต่อสู้ ทำลาย
๖. เส้นโค้ง (Curved Line) ให้ความรู้สึกอ่อนหวาน นุ่มนวล คลายความกระด้าง
๗. เส้นคลื่น (Undulating Line) ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวช้าๆ สุภาพ อ่อนโยน สบาย นุ่มนวล เย้ายวน ความเป็นหญิง
๘. เส้นโค้งก้นหอย (Spiraling Curve Line) ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว มีพลัง เจริญเติบโต หมุนเวียน หรือคลี่คลาย

ฝึกปฏิบัติกิจกรรม ๑

จัดองค์ประกอบด้วยจุดและเส้น

ความมุ่งหมาย

นำจุดและเส้นมาจัดองค์ประกอบเป็นเรื่องราวหรือรูปทรงได้

ขั้นตอน/เทคนิคปฏิบัติ

๑. ร่างภาพเป็นรูปทรงที่ต้องการ
๒. ใช้ปากกาเมจิกจุดลงบนภาพร่างสลับกับการวาดด้วยเส้นให้เต็มพื้นที่ที่ร่างภาพไว้

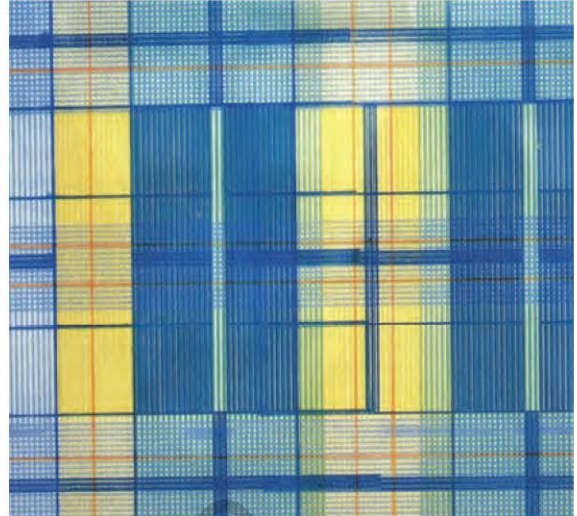
วัสดุ/อุปกรณ์

๑. กระดาษวาดเขียน ปากกาเมจิก
๒. ดินสอ ไม้บรรทัด ยางลบ
๓. สีน้ำ สีโปสเตอร์ พู่กัน จานสี

ภาพตัวอย่าง โดย อังคาร สมบูรณ์เอนก

ภาพตัวอย่าง โดย คักดี้ชัย บุญทองดี

❁ รูปร่าง

รูปร่าง (Shape) เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ของส่วนประกอบสำคัญของศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายๆ อย่างพร้อมๆ กัน ได้แก่ จุด เส้น สี หรือพื้นผิว รูปร่างมีความสัมพันธ์กับรูปทรงอย่างใกล้ชิด บางครั้งขึ้นอยู่กับการศึกษา เช่น แผ่นกลมกับลูกทรงกลมรูปเดียวกัน แผ่นกลมเราอาจพิจารณาเส้นรอบนอกเฉพาะส่วนกว้างและส่วนยาวเป็นรูปร่าง แต่ถ้าลูกทรงกลมเราอาจพิจารณารวมระหว่างเส้นรอบนอกกับเนื้อที่ภายในรูปกลมนั้นด้วย ในทางศิลปะจำเป็นต้องแยกรูปร่างและรูปทรงออกให้ชัดเจน แม้ว่าการถ่ายทอดรูปทรงจากธรรมชาติจะมีความหนาเป็น ๓ มิติก็ตาม เมื่อถ่ายทอดเป็นงานทัศนศิลป์บนพื้นระนาบแล้ว อาจปรากฏเป็นรูปร่างหรือรูปทรงก็ได้

รูปร่างของเหรียญบาท

ประเภทของรูปร่าง

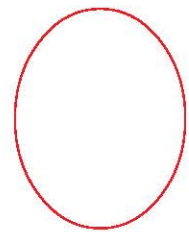
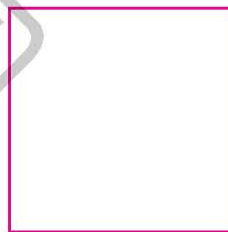
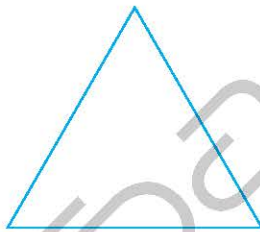
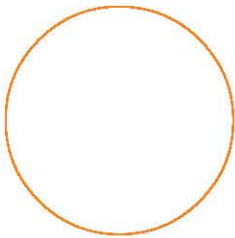
รูปร่างในทางศิลปะอาจแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. รูปร่างธรรมชาติ (Natural Shape) หมายถึง รูปร่างที่ถ่ายทอดแบบมาจากธรรมชาติ เป็นสิ่งที่พบเห็นโดยทั่วไป ได้แก่ คน สัตว์ พืช หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่ารูปร่างที่ได้จากสิ่งมีชีวิต (Organic)

รูปร่างธรรมชาติต่างๆ

๒. รูปร่างเรขาคณิต (Geometric Shape) หมายถึง รูปร่างที่มนุษย์สร้างขึ้นมีโครงสร้างแน่นอน เช่น รูปร่างวงกลม รูปร่างสามเหลี่ยม รูปร่างสี่เหลี่ยม รูปร่างวงรี

รูปร่างเรขาคณิต

๓. รูปร่างนามธรรม (Abstract Shape) หมายถึง รูปร่างที่ถูกเปลี่ยนแปลงให้ง่ายขึ้นหรือตัดทอนให้ผิดเพี้ยนไม่ตรงกับความจริง อาจจะขยายขึ้น ลดทอน ตัดแปลง แต่พอจำเนื้อหาได้บ้าง

ชื่อ “ภาพผู้หญิงร้องไห้” โดย ปิกัสโซ

❁ รูปทรง มวล และปริมาตร

รูปทรง (Form) มีลักษณะแตกต่างจากรูปร่าง เพราะรูปทรงมีลักษณะเป็น ๓ มิติ นอกจากจะมีส่วนกว้างและส่วนยาวแล้วจะแสดงส่วนหนาหรือลึกเพิ่มขึ้น คุณสมบัติที่เห็นได้ชัดของรูปทรง คือ มีลักษณะความเป็นมวล (Mass) มีความทึบตันปรากฏให้เห็นรวมกับคุณสมบัติภายในของรูปทรงที่เป็นปริมาตร (Volume) หรือบริเวณว่างภายในรูปทรง ดังนั้น รูปทรงจึงเป็นการผสมผสานระหว่างมวลกับปริมาตร ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ได้แก่ งานสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัย หรือผลงานประติมากรรมบางชิ้นที่เจาะทะลุเป็นโพรงผสมผสานกับความทึบตัน และการแสดงปริมาตร มวลที่ทึบตันด้วยน้ำหนัก แสง และเงาให้เห็นลวดลายบนพื้นระนาบ ๒ มิติ ดังเช่นในงานจิตรกรรม

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่ารูปทรง หมายถึง รูปที่มีลักษณะ ๓ มิติ ซึ่งเกิดจากส่วนประกอบสำคัญของศิลปะ สามารถมองเห็นเป็นภาพลวงตาอย่างของจริงในงานจิตรกรรม หรือเป็นรูปทรงจริง ๓ มิติ ในงานประติมากรรม

ผลงานประติมากรรมชื่อ “โลตุระ”
โดย ชุตติ นิ่มเสมอ

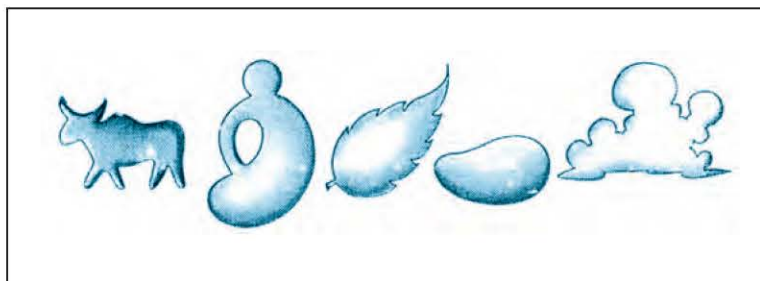

ชื่อ “The Starry Night” โดย ฟินเซนต์ ฟาน ก็อก

ประเภทของรูปทรง

รูปทรงในทางศิลปะอาจแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑. **รูปทรงจากสิ่งมีชีวิต (Organic Form)** หมายถึง รูปทรงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ได้แก่ คน สัตว์ พืช โดยนำมาถ่ายทอดเป็นงานศิลปะในลักษณะ ๓ มิติ รูปทรงในลักษณะนี้จะให้ความมีชีวิต

ชื่อ “รูปทรงจากสิ่งมีชีวิต”

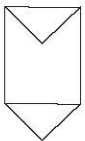

ชื่อภาพ “รูปทรงจากพืช” โดย รติกร อุทัย

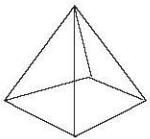
๒. รูปทรงเรขาคณิต (Geometric Form) หมายถึง รูปทรงที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยเครื่องมือ รูปทรงสามเหลี่ยม รูปทรงสี่เหลี่ยม รูปทรงกลม รูปทรงเหล่านี้จะแสดงความกว้าง ความยาว และมิติในทางลึกหรือหนา มีความเป็นมวลและปริมาตร

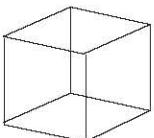
รูปทรงเรขาคณิต

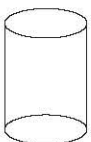
รูปทรงปริซึม เกิดจากการซ้อนทับกันของรูปสามเหลี่ยมขนาดเท่ากัน

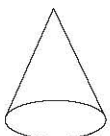
รูปทรงพีระมิด เกิดจากการซ้อนทับกันของรูปสามเหลี่ยมหรือรูปสี่เหลี่ยมที่มีขนาดเล็กลงเรื่อยๆ จนเป็นศูนย์ที่ยอดพีระมิด

รูปทรงลูกบาศก์ เกิดจากการซ้อนทับกันของรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสจนมีความหนาเท่ากับ ความยาวของรูปสี่เหลี่ยมนั้น

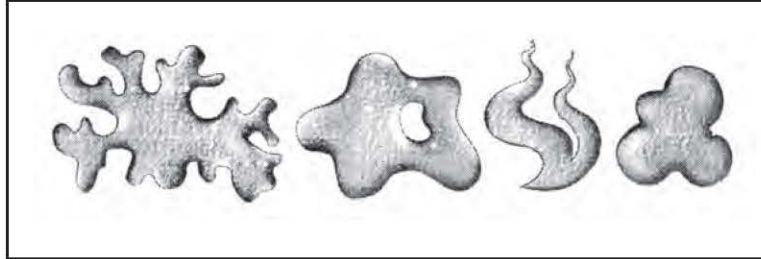

รูปทรงกระบอก เกิดจากการซ้อนทับกันของรูปวงกลมที่มีขนาดเท่ากัน

รูปทรงกรวย เกิดจากการซ้อนทับกันของรูปวงกลมที่มีขนาดพื้นที่เล็กลงเรื่อยๆ จนเป็นศูนย์ที่ยอดกรวย

๓. **รูปทรงอิสระ (Free Form)** หมายถึง รูปทรงที่เกิดขึ้นเองอย่างอิสระ ไม่มีโครงสร้างแน่นอนเป็นมาตรฐาน เหมือนกับรูปทรงเรขาคณิตและรูปทรงจากสิ่งมีชีวิต เช่น รูปทรงของก้อนหิน กรวด ดิน หยดน้ำ ก้อนเมฆ คandles ไฟ สิ่งผุกร่อน โดยจะมีรูปทรงแปลก พิกล เลื่อนไหลให้ความอิสระและได้อารมณ์ความเคลื่อนไหวเป็นอย่างดี

รูปทรงอิสระ

รูปทรงของก้อนหิน

ความรู้สึกของรูปร่างรูปทรง

๑. รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวนอนให้ความรู้สึก กว้าง-ขวาง สงบ มั่นคง

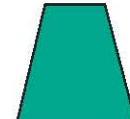
๒. รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวตั้ง ให้ความรู้สึก สูงเด่น สง่างาม

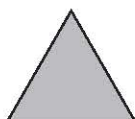
๓. รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ให้ความรู้สึก สมดุล แข็งแรง ไม่เอนเอียง

๔. รูปสี่เหลี่ยมคางหมู ให้ความรู้สึกหนักแน่น มั่นคงปลอดภัย

๕. รูปสามเหลี่ยม ให้ความรู้สึก สูงเด่น สง่างาม รุนแรง

๖. รูปทรงกลม ให้ความรู้สึก กลมกลืน ไม่มั่นคง

๗. รูปทรงอิสระ ให้ความรู้สึก เคลื่อนไหว ไม่แน่นอน

การถ่ายทอดรูปร่างรูปทรงในงานทัศนศิลป์

มนุษย์มีอิสระทางความคิดและการแสดงออกในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการสร้างสรรคผลงานศิลปะ โดยปกติแล้วศิลปินมักถ่ายทอดรูปร่าง-รูปทรงของงานทัศนศิลป์ใน ๔ ลักษณะด้วยกัน คือ

๑. ถ่ายทอดตามความเป็นจริงให้ใกล้เคียงกับรูปที่มองเห็นหรือคล้ายจริงมากที่สุด เรียกว่า **Realistic**
๒. ถ่ายทอดโดยลดตัดทอนบางส่วนลง เรียกว่า **Distortion**
๓. ถ่ายทอดแต่เพียงความรู้สึกของวัตถุเท่านั้น เรียกว่า **Abstraction**
๔. ถ่ายทอดให้เกิดการลวงตา เรียกว่า **Optical Illusion**

ฝึกปฏิบัติการกิจกรรม ๒

จัดองค์ประกอบด้วยรูปร่างรูปทรง

ความมุ่งหมาย

๑. อธิบายความหมายของรูปร่าง รูปทรงในธรรมชาติ รูปร่างเรขาคณิตและรูปร่างนามธรรมรวมทั้งรูปทรงต่าง ๆ ได้
๒. ฝึกฝนทักษะการจัดองค์ประกอบด้วยรูปร่าง รูปทรงในลักษณะต่างๆ

ขั้นตอน/เทคนิคปฏิบัติ

๑. ออกแบบภาพด้วยรูปร่างรูปทรงบนกระดาษวาดเขียน
๒. ใช้ความคิดสร้างสรรค์จัดภาพตามความเหมาะสม
๓. วิเคราะห์การปฏิบัติการกิจกรรมครั้งนี้โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นต่อไปนี้
 - ๑) ความพอประมาณในการปฏิบัติงาน
 - ๒) ปัจจัยที่ทำให้งานสำเร็จ
 - ๓) ความรู้ที่ใช้ในการทำงาน
 - ๔) คุณธรรมที่ทำให้งานสำเร็จ

วัสดุ/อุปกรณ์

๑. กระดาษวาดเขียน
๒. สีโปสเตอร์ พู่กัน จานผสมสี
๓. ยางลบ ไม้บรรทัด ดินสอ

ภาพตัวอย่าง โดย ณัฐ คำพลมาศ